

เดือนสิบให้เห็นหน้า เดือนห้าให้เห็นตัว: คนใต้พลัดถิ่นกับการหวนคืนถิ่นเดิม

เตชวัน ปัญญาวุฒิธรรม

การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ราชการส่วนกลางและการเติบโตของชุมชนเมืองทำให้ความเจริญกระจุกตัวอยู่ที่กรุงเทพมหานครและหัวเมืองใหญ่ ๆ ส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นของประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อเข้าไปแสวงหาโอกาสในชีวิต ทั้งเรื่องการศึกษาเล่าเรียนและหน้าที่การงานหรือโอกาสในการทำมาหากินที่มีมากกว่าในบ้านเกิดเมืองนอนของตน ทว่าแม้ร่างกายจะต้องพลัดอยู่ในเมืองหลวงหรือถิ่นอื่น แต่กลุ่มคนเหล่านี้ก็ยังคงมีจิตใจที่ยังคงมีสำนึกของถิ่นที่ในที่มาของตน การหวนคืนสู่บ้านเกิดจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนต่างเฝ้ารอ แต่ด้วยภาระหน้าที่ที่เกิดขึ้นและสร้างความผูกพันไว้ไม่ว่าจะการเรียนรู้หรือการงาน ทำให้การกลับบ้านเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เพียงบางครั้งบางคราวในโอกาสสำคัญที่เป็นวันหยุดยาว วันหยุดช่วงเทศกาล หรือการใช้สิทธิวันลาที่ตนมีอยู่

วันสำคัญหรือเทศกาลที่ราชการส่วนกลางกำหนดให้เป็นวันหยุด อย่างเทศกาลปีใหม่หรือเทศกาลสงกรานต์เป็นโอกาสสำคัญที่ผู้คนผู้เข้าไปแสวงหาโอกาสในเมืองหลวงหรือถิ่นที่ต่าง ๆ จะใช้เพื่อกลับไปสู่อ้อมกอดของบ้านเกิดตน แต่ทว่าวันหรือเทศกาลสำคัญของแต่ละชุมชนท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคอาจไม่ใช่วันสำคัญที่วัฒนธรรมหลักของชาติจะให้ความสำคัญและถูกกำหนดเป็นวันหยุด ดังนั้น การกลับสู่บ้านเกิดในโอกาสสำคัญตามวิถีวัฒนธรรมของตนจึงอาจไม่ใช่เรื่องง่ายนัก แต่กลับเป็นสิ่งที่คนจำนวนไม่น้อยแสวงหาเพื่อให้ได้มา เพราะการได้กลับบ้านในโอกาสสำคัญตามวิถีของตนอาจไม่ใช่เพียงการกลับเยี่ยมเยียนหรือพักกายใจ แต่กลับเป็นการกลับไปสู่จิตวิญญาณของตนที่ยังคงมั่นคงอยู่ภายในใจ

สำหรับ “คนใต้” ผู้พลัดถิ่นอยู่นอกภูมิภาคหรือแม้แต่ต้นนอกจังหวัดนอกรอแอก การกลับบ้านที่นอกเหนือไปจากวันหยุดยาวช่วงเทศกาลแล้ว การได้กลับบ้านในเทศกาลสำคัญอย่าง “งานบุญเดือนห้า” และ “งานบุญเดือนสิบ” เป็นสิ่งสำคัญที่หลายคนพยายามหาโอกาสและจัดสรรเวลาให้สามารถกลับบ้านได้ รวมถึงครอบครัวญาติมิตรที่อยู่ที่บ้านก็ต่างรอคอยลูกหลานให้ได้กลับมาร่วมบุญและพบเจอกันในโอกาสสำคัญนี้ จนเกิดสำนวนที่ว่า “เดือนสิบให้เห็นหน้า เดือนห้าให้เห็นตัว” ซึ่งหมายถึง งานบุญสารทเดือนสิบและงานบุญสงกรานต์เดือนห้าที่ลูกหลานชาวใต้จะกลับบ้านไปให้ครอบครัวได้เห็นหน้าเห็นตัวเพื่อร่วมกุศลทำบุญด้วยกันตามวิถีของท้องถิ่น (ต่อม รัตภูมิ [นามแฝง]. 2561)

เดือนห้า (5) และเดือนสิบ (10) ตามปฏิทินจันทรคติเป็นช่วงสองเดือนสำคัญในรอบปีที่ชาวใต้ “ถือกันแข็ง” หรือถือกันว่าเป็น “เดือนแข็ง” ที่วิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรมจะเคร่งครัดมากและยึดโยงกับศีลธรรมสำหรับคนชั้นลูกหลานที่จะต้อง “กตเวที” ตอบบรรพชนทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว โดยสำนวน “เดือนสิบให้เห็นหน้า เดือนห้าให้เห็นตัว” เป็นสำนวนมุขปาฐะของชาวใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวนครศรีธรรมราช ซึ่งหมายถึง ในช่วงเดือนสิบและเดือนห้า ลูกหลานชาวใต้ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด หน้าและตัวต้องไปถึงเรือนชานหรือต้องกลับไปบ้าน ถือเป็นกฎระเบียบทางสังคมที่สื่อแสดงว่าผู้ปฏิบัติมีความประพฤติเป็นผู้กตัญญู โดยผูกติดกับการซี้ด - ซั่ว ส่งให้ถีนี้อยกเป็น “จารีต” ที่ชาวใต้ถือปฏิบัติกันถ้วนหน้า สำหรับ “เดือนห้า” ถือเอาเดือนตามปฏิทินจันทรคติ แต่ถือเอาวันตามปฏิทินสุริยคติ คือ ระหว่างวันที่ 13 - 15 เมษายน ที่เป็นวันสงกรานต์ หรือที่

ชาวใต้เรียกห้วงยามนี้ว่า “วันว่าง” ซึ่งลูกหลานชาวใต้จะกลับไปทำบุญให้บรรพชนผู้ล่วงลับ และมักหาซื้อเสื้อผ้าใหม่ ๆ ไปฝาก “คนแก่” ซึ่งกินความไปถึงผู้มีอายุสูงกว่าตัวเองหมดทุกคนในบ้านไม่ว่าใคร รวมถึงอาจเผื่อแผ่ไปถึงน้อง ๆ หลาน ๆ เว้นแต่กิจกรรม “อาบน้ำคนแก่” หรือรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ที่สงวนไว้สำหรับใครคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนผู้เป็นที่เคารพนับถือของบ้าน ส่วน “เดือนสิบ” ถือเอาเดือนและวันตามปฏิทินจันทรคติห้วงเวลายาว 15 วัน ในวันข้างแรม คือ ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ ไปจนถึงวันแรม 15 ค่ำ โดยมีวันสำคัญอยู่ช่วงหัวท้าย ได้แก่ วัน “รับตายาย” ในวันแรม 1 ค่ำ (บางพื้นที่ถือเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันรับตายาย เช่นหลายพื้นที่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี) และวัน “ส่งตายาย” ในวันแรม 15 ค่ำ ซึ่งลูกหลานชาวใต้จะกลับไปทำบุญสารทให้กับบรรพชนผู้ล่วงลับและนำเอาขนมเดือนสิบ ไม่ว่าจะเป็นขนมพอง ขนมลา ขนมดีซำ ขนมไข่ปลา ขนมบ้า และอื่น ๆ ไปดับหมรับ (สำหรับ) จัดจาด (กระจาด) บูชาบรรพชน และหอบหิ้วไปฝากผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคารพนับถือ (วันพระ สืบสกุลจินดา, 2566)

แม้สภาพสังคมจะแปรเปลี่ยนไป แต่สำหรับชาวใต้แล้ว งานบุญสงกรานต์เดือนห้าและงานบุญสารทเดือนสิบ ยังคงเป็นงานบุญสำคัญที่จะต้องกลับไปแสดงความกตเวทิต่อบรรพชน ถึงคราวบุญสำคัญทั้งสองนี้แล้ว “หน้า” กับ “ตัว” และรวมไปถึง “ใจ” ก็ต้องกลับไปถึงบ้าน

“เดือนสิบให้เห็นหน้า เดือนห้าให้เห็นตัว” ลูกหลานชาวใต้ ไม่ลืมเรื่องราวแต่ข้างหลัง

เดือนห้า - เดือนสิบ ถึงคราว “หลบเร็น” กลับสู่อ้อมกอดคนที่จากมา

รายการอ้างอิง

ด้อม รัตภูมิ [นามแฝง]. (2561). งานบุญเดือนสิบปีนี้ อย่าลืมหลบเร็นกันมั่งพี่น้องแท้. <https://news.gimyong.com/article/8915>

วันพระ สืบสกุลจินดา. (2566). เดือนสิบให้เห็นหน้า เดือนห้าให้เห็นตัว. *สารนครศรีธรรมราช*, ฉบับพิเศษที่

ระลึกงานเดือนสิบ 2566, น. 5. <http://www.nakhonsi.go.th/book-view?id=13>